

מאזרות

אורות ישראל
מכללת אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללת מורשת יעקב
ומכללת אורות ישראל

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

מזמור לדוד, הבו לה' בני אלים, הבו לה' כבוד ועז

רקע

הגמרא במסכת שבת (דף ק"ט) מספרת על רב חנינא שהיה מתלבש בימי שישי לקראת שבת וקורא לאחרים, "בא נצא לקראת שבת המלכה". "יציאה" זו התפתחה אצל מקובלי צפת לכדי "קבלת שבת" ובה שישה פרקי תהלים, כמספר ששת ימי המעשה (הרב מונק, תשנ"ד).¹ פרקים אלו מתחילים ב"לכו נרננה", מורכבים מחמישה פרקי תהלים רצופים (צה-צט) ומסתיימים בפרק אחר (כט), "מזמור לדוד, הבו לה' בני אלים", הוא מושא עיוננו. מזמור זה, הנאמר בקבלת שבת לפני "לכה דודי"² ייחודי בהיותו נאמר בעמידה (מקו"ח השלם קיב, ו), ובכך שאין הוא המשך רצף הפרקים שנאמרו תחילה. הבית יוסף (רס"א) מלמד כי באמירתו היו מקבלים עליהם את השבת.

על בני אלים ועל קולות אלוקים

המזמור פותח בשני פסוקים הפונים לבני אלים בקריאה להשתחוות לה' ולתת לו כבוד ועוז. מצודת דוד מבאר שבני אלים אלו המלאכים, ומכאן שנוכח גדלותו של הקב"ה אפילו הם נקראים להלל. לעומתו, רש"י הירש רואה בזה פנייה לבני אדם שהם "בני חיל", הנתבעים לגלות ענווה והכרה בעצמתו של ה' יתברך, כעולה מהמשך המזמור.

מכאן ללב המזמור שבו יש שבעה פסוקים ובהם שבע הופעות של המילה "קול". חז"ל מלמדים (ברכות כט) כי כנגד שבע אזכרות של המילה קול בפרקנו נקבעו שבע ברכות בתפילת שמונה עשרה של שבת.³ פסוקים אלו מהווים "קול קורא" לכל אחד מאתנו לראות את גדלותו ואת עצמתו של הקב"ה בכל מרחבי היקום. בתיאורי עצמתו של הקב"ה מופיעות קביעות חשובות, ביניהן:

א. גדלותו והודו של הקב"ה מתגלה בהופעת "קול ה' על המים". הופעת קולו בהקשר למים רומזת להופעת ה' בבריאת העולם (רש"י הירש) או בקריעת ים סוף (רש"י), וכן בגשמי יום-יום (אבן עזרא).

ב. קולו של ה' מופיע "בכח" וגם "בהדר" אף על הרים מיוערים. בכוחו לשבר את החזקים שבארזים, הם ארזי הלבנון, ולהרקיד כמו עגל הרים רבי עצמה כהר הלבנון וכהר חרמון, הוא שריון (דברים ג, ט).

ג. גדלותו והודו של הקב"ה מתגלה בהופעת "קול ה' כ"חוצב להבות אש".

ד. גדלותו והודו של הקב"ה מתגלה אף במדברות שאותם הוא ירעיד ("קול ה' יחיל מדבר"), כולל את "מדבר קדש" הגדול והרחב (מצודת דוד).

ה. אף בעלי חיים כאילות מכירים בקולו ובהודו ("קול ה' יחולל אילות"). בצד ההקשבה של בעלי החיים אף הצומח "שומע" את קול ה' ("ויחשוף יערות").

מראף הפסוקים עולה ההבנה כי היקום כולו מודע וירא מפני קולו של ה'. לאחר מכן, המזמור מפנה לפתע את מבטנו למקדש, באמרו, "בהיכלו כולו אומר כבוד". הדברים ניתנים להבנה כפולה: או שכל הבאים למקדש יראו בו את כבודו של הקב"ה (מצודת דוד) או שכל הבאים יבטאו בו את יראתם לקב"ה (דעת מקרא). כמו הבריאה כולה, אף עם ישראל יודע להתכנס בהיכל קודשו ולהביע את גדלותו של ה' יתברך.

על עם ישראל וייחודו

הנה, היקום כולו מכיר בגדלותו ובהדרו של הקב"ה, החל מהמלאכים והמשך במים ובאש, בהרים ובמדברות, בחי ובצומח. ואנחנו?

עם תודעה זו מתכוננים אנו לקבל את השבת. הקשבה פנימית לתוכנם של מזמורי קבלת שבת מכינה אותנו לקבלת מלכותו יתברך ולאמירת שמונה עשרה, שמבנהו נשען על המזמור שלנו. מכאן לשני הפסוקים האחרונים המהווים סיום למזמור ולהכנות שלנו לפני לכה דודי.

עלינו להפנים את גדלותו האין-סופית של ה' המסוגל לשבת בדין ולהחליט על המבול ("ה' למבול ישיב"). תודעה זו היא שתביא ליחסו הייחודי כלפינו בעת שישב בדין ויחליט כי, "ה' עז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום".⁴ סוף דבר, מזמור זה, המזכיר לנו את הודו ואת גדלותו של הקב"ה (דבר המבוטא גם במנגינה שבה נהוג לשיר אותו בקהילות רבות)⁵ יכול וצריך:

לעורר בנו את רגש ההשתעבדות המלאה לקול ה' המדבר אלינו ואודותינו [...] בהביאו לידי הכרתנו ובהמחישו לפנינו את הדרת הכוח והאימה הגוברים על הכול [...] אולם לעמו המציית לתורה ינחיל ה' כבוד ועוז. לא בקול אימים כי בברכת השלום (רש"י הירש).

הרב יונה גודמן

ראש תחום חינוך אמוני במכללת

3 גם מבנה שמונה עשרה של ימי חול נרמז כאן, כדברי חז"ל, "הני י"ח כנגד מי: [...] כנגד י"ח אזכרות שאמר דוד" (בפרק שלנו). ראו בבלי, ברכות כח.

4 יושם לב ליחס בין שני חלקי הפסוק. בזכות עמידה של "עז" יש סיכוי להגיע ל"שלום".

5 לעיתים, בגלל המנגינות שוכחים להקשיב למילים...

1 לפי עדות מסוימות הוא המזמור היחיד הנאמר לפני לכה דודי.

2 בתפילה אומרים אותו גם בעת הכנסת ספר התורה בימי שבת ומועד, ובמקדש נהגו לאמרו גם בעת הקרבת קרבן תמיד של בין הערביים (רי"ה ל) וביום הראשון של חול המועד סוכות (סוכה נ"ה). ממסכת סופרים (י"ח) עולה כי נהגו לאמרו במקדש גם בחג השבועות. יש מקום לבחון את הקשר בין תכנון ובין אמירתו במועדים ייחודיים אלו.

פרשת חוקת

עיין בפרשת השבוע

פרשת חוקת חובקת בתוכה נושאים מגוונים ועשירים. בתוך מארג זה אנו פוגשים את נושא פרה אדומה. נבחן לעומק את היסוד העקרוני יותר של עניין פרה אדומה, לפי מדרש רבה במדבר יט, ח (מופיע גם במדרש תנחומא חוקת ח):

ומפני מה כל הקרבנות זכרים וזו נקבה א"ר איבו משל לבן שפחה שטינף פלטינ של מלך אמר המלך תבוא אמו ותנקה את הצואה כך אמר הקב"ה תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל.

על פי המשנה במסכת תמורה ידוע כי כל קרבנות הציבור הם זכרים ופרה אדומה היא הקרבן היחיד שהוא נקבה. המדרש שואל, איזו משמעות יש בקרבן פרה אדומה שהוא מובא דווקא בנקבה בשונה משאר הקרבנות?

כדי להשיב על שאלה זו נתעמק בדברי חז"ל. כותב המדרש: משל לבן שפחה שלכלך מקום מסוים בארמון המלך. אמר המלך: "הבן לא מבין, תמיד, את משמעות מעשיו לכן תביאו את אמו שתנקה במקומו את לכלוכו". חז"ל מקנים בנמשל זה לאדם עיקרון שורשי לחייו, "תבוא ותכפר על מעשה העגל". נבהיר עיקרון זה בעזרת פירושו של ה"כלי יקר", (במדבר יט, כ):

והסיבה נמשלה לאם המולדת התולדה ע"כ צווה ה' על שרפת הפרה אם של העגל, כדי שנלמוד מזה דין העוקר ע"ז צריך לשרש אחריה ואז לא ישובו לכסלה.

הכלי יקר מסביר כי העגל, הבן, הוא התולדה, והאימא, הפרה, היא הסיבה. כלומר הפרה האדומה באה לכפר על מעשי בנה. אבל ברובד העמוק יותר של הפירוש מדגיש הכלי יקר כי כאשר אדם פוגש קלקולים, מעין עגלים/תולדות, הוא צריך תמיד לזהות את השורשים, את הסיבות לחטאיו. לכן תבוא האמא "ותנקה צואת בנה", אין זו נקמה או מעשה טכני, אלא סמליות שיש

לעקור. כלל גדול לאדם הוא לא רק לטפל בתולדה, אלא בעיקר, בסיבה. על כן ציווה הקב"ה על שריפת הפרה, אם העגל. גם במעשה שריפה זה אין אשמה, אלא על האדם לחתור לשרוף את חטאיו מהשורש. האדם צריך להיות כן ובעל מודעות עצמית למצוא את הסיבות האמתיות לחטאים אלו. פרשייה זו באה ללמדנו עיקרון מהותי, בין אם מדובר בפרה אדומה כפשוטו ובין אם מדובר ברעיון שבית המקדש אינו קיים.

כמחנכות לעתיד, אפשר לראות בזה יסוד חינוכי מהותי, מפני שבמלאכת החינוך אנו נדרשים להיפגש עם רבדים עמוקים יותר של המציאות הנראית לעין. דוגמה בולטת לכך היא כאשר מחנך נחשף להתנהגות אלימה של תלמיד. במקרה כזה, הכלי יקר מורה לנו כי אין די בכך שנטפל בביטוי החיצוני של ההתנהגות, כמו ענישה או השעיה, אלא יש לחפש את ה"אימא" של ההתנהגות, זו שהולידה את התוצאה הלא רצויה שבה פגשנו. כמוכן, עיקרון זה יפה גם באופן חיובי. חתירה לגילוי היסודות החיוביים של אישיות התלמיד, תכונותיו הטובות וכישרונותיו יסייעו לנו בהוצאתם מן הכוח אל הפועל. זיהוי תכונה מנהיגותית, חוש אסתטי או כושר גופני טוב עשויים להיות "אמא" לתולדות חיוביות ביותר, כמו תרומה לסביבה ועוד.

שנוכה לפתח בתוכנו את אותה ראייה מעמיקה על הרבדים הראשוניים של המציאות וכך נוכל להגדיל את האור והטוב בעולם, בתוכנו ובסובב אותנו.

(על פי הכלי יקר).

אליה בחכמה

סטודנטית במסלול לחינוך מיוחד,

בהתמחות לספרות ובמכון לחינוך ולאמונה בימינו

שנת שמיטה

היתר מכירה הלכה למעשה

הרבנות הראשית לישראל היא הגוף המבצע את מכירת הקרקע בשביעית. חקלאי המעוניין להשתתף בהסדר, חותם על כתב הרשאה לרבנות הראשית, וזה לשונו: "אנחנו הח"מ הננו נותנים בזה כח והרשאה גמורה, להרבנים הגאונים נשיאי הרבנות הראשית לישראל שליט"א, וכל מי שיצרפו עמם, ובאי-כחם, למכור במכירה גמורה וחלוטה, בכל יפוי-כחם, את כל קרקעות והצמחים, הנטיעות והאילנות, וכל מיני עצים שיש לנו בארצנו הקדושה ארץ-ישראל בין בערים בין בכפרים בין במושבות, בין בחוות, בקיבוצים ובקבוצות, ובין אלה שהם בקרקע ובין אלה שהם בעצצים מכל המינים בין נקובים בין שאינם נקובים והקרקעות שהם עומדים עליהם, ויונקים מהם.

(חוץ מחלקת אדמה שצוינה, שלא הוכללה בהרשאה זו, ושהושארה לקיום שביעית בקדושתה)

והנה אנחנו נותנים רשות וכוח-הרשאה גמורה בזה להרבנים הגאונים הנ"ל, ולכל ב"כ, שבין כולם יחד בין כל אחד מהם, יכולים הם למכור את קרקעותינו ונטיעותינו הנ"ל בין מכירה זמנית בין מכירה עולמית וגם להשכיר ליום דלמטה, עד הזמן שיקצבו [...] ויש להם רשות למכור ולמסור את כל הקרקעות הנ"ל וכל הצמחים והנטיעות וכל מיני עצים, תבואות וירקות, וזרעים שעליהם וכל עציצים הנ"ל וקרקעותיהם הנ"ל מיום דלמטה עד זמן שיקצבו באיזה סכום שייטב בעיניהם בין בכסף מזומן, בין בשטרות, בין בהקפה, ובכל צד שבעולם שימצאו ישר בעיניהם וכל מעשיהם שיעשו הננו מאשרים ומקימים מעכשיו בכל מיני יפוי-כח ובכל תוקף, והננו מקבלים על עצמנו לאשר ולקיים את כל מעשיהם של המורשים הנ"ל, בכח שטר הרשאה זה שימסר לידם ממנו הח"מ ובכגא"ס ב"ד"ת, דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא [...]".

אחרי הפסקה הראשונה יש שורה מודגשת המציינת בפירוש שחלקה אחת לא נמכרת, ובה מקיימים הלכות שביעית במלואן. חלקה זו נקראת "זכר לשמיטה".

מתוך אתר דעת

פריד, יוחנן / שמיטה מא' עד ת', ירושלים, משרד החינוך – האגף לתרבות תורנית, תש"ס (2000)

<http://daat.ac.il/daat/shmita/hashmita/15-hashmita.htm>